CÁTEDRA LIBRE · UNIVERSIDAD LIBERTÉ

Mòbils a les presons: reptes actuals. La classe de Telma Verónica Vargas a l'enClave Libre

Cooperativa Liberté · 13 de de novembre de 2026 · Cooperativa Liberté

Abans de la pandèmia, tenir un mòbil era una falta disciplinària que els tribunals resolien de dues maneres oposades. Avui hi ha deu projectes de llei per tornar a restringir-los. L'advocada Telma Verónica Vargas va repassar com s'ha arribat fins aquí i què va trobar quan va mesurar si hi havia hagut més delictes; el jutge Juan Galarreta i les persones en situació de presó que escoltaven van respondre des de la seva experiència. La classe sencera, per escrit.

El divendres 13 de novembre, al saló Punto de Paz de la Unitat Penal núm. 15 de Batán i per Zoom, la **Universitat Liberté** i la **Cooperativa Liberté**, amb el suport de l'Associació Civil Víctimas por la Paz, van fer un nou **enClave Libre**. El tema va ser una pregunta que continua oberta: què fem amb els mòbils a les presons? La va exposar en persona l'advocada **Telma Verónica Vargas**; el jutge d'execució **Juan Galarreta** va fer la devolució; i des del saló i des de diverses unitats penals van parlar persones en situació de presó que fan servir el mòbil per estudiar i per parlar amb els seus fills i les seves filles. Va durar dues hores i sis minuts.

> NOTA DE LA REDACCIÓ
>
> Aquesta Càtedra surt de la transcripció automàtica de la classe, dels seus subtítols i de les diapositives i el treball de recerca de Vargas, que deformen noms propis i xifres; els hem escrit amb la grafia correcta. El que va entre « » és paraula de qui va parlar, amb els embarbussaments netejats. La resta és relat del que van dir, amb la seva autoria. Els nombres d'entrades i registres i de projectes de llei són els que es van dir a la classe; no els hem verificat amb els informes d'origen.

«Estar en xarxa»: per què el mòbil és més que una trucada

La jornada va començar amb una presentació del locutor des de Batán i amb les

salutacions de **Diana Márquez**, secretària del Consell d'Administració de la Cooperativa Liberté, que presideix la Sociedad Argentina de Justicia Restaurativa (SAJuR) i és titular de l'Associació Civil Víctimas por la Paz. Per Zoom va participar **Ricardo Augman**, tresorer de la Cooperativa Liberté, psicòleg i investigador especialitzat en salut mental comunitària. Augman va recordar Juan Carlos Vesulla, col·laborador del programa Marcos de Paz de la Procuración Penitenciaria Nacional, que havia mort aquella setmana. Després va marcar el to del tema: el mòbil no és només comunicació.

> *«Existeixen dispositius a les presons des de fa molt de temps, però el que marca la diferència és que els dispositius estiguin en xarxa. I cada vegada que una comunitat es posa en xarxa es fa molt potent i, per descomptat, desperta enormes fantasies.»*
>
> — **Ricardo Augman**, tresorer de la Cooperativa Liberté

Márquez, que havia convidat Vargas, va explicar per què la Universitat Liberté fa enClaves: és un format que dona temps a la persona experta per desenvolupar el tema amb calma, i això permet als altres anar pensant a la vegada. Després Vargas va agrair la convocatòria, va destacar que l'espai reuneix qui treballa en l'àmbit judicial, la sociologia, la criminologia i el dret penal, i va explicar una cosa que ja estava passant mentre parlava: alguns dels seus estudiants i exestudiants del taller de litigació de la Universidad Nacional de La Plata estaven connectats des d'unitats penals, i ho estaven gràcies a un mòbil.

El mapa: Nació, província i execució de la pena

Vargas va proposar ordenar la classe en dos temps, els mòbils abans de la pandèmia i després, i es va limitar a la província de Buenos Aires. Primer va construir el mapa normatiu. La Constitució reparteix les competències: les províncies van delegar a la Nació el Codi Penal i es van reservar els seus codis processals i les seves lleis d'execució de la pena. D'aquí que convisquin la llei nacional 24.660 i la llei bonaerenca **12.256**, de 1999. Amb el Codi Processal bonaerenc, que va entrar en vigor el 1998, es va prendre una decisió: judicialitzar l'etapa d'execució. Va néixer el **jutge d'execució**, que resol els incidents sobre llibertat anticipada i és qui revisa, en apel·lació, les sancions disciplinàries.

La llei 12.256 reconeix el dret de les persones en situació de presó a comunicar-se amb l'exterior (visites, lectura, educació, treball, temps lliure) i aclareix per a què: aconseguir una millor integració social quan surtin. I classifica les faltes en lleus, mitjanes i greus. Per als mòbils en comptaven dues: la falta mitjana de «mantenir o intentar contactes clandestins» i les faltes greus d'introduir elements eludint els controls.

Abans de la pandèmia: falta o dret?

La norma no deia «mòbil». I aquí, va explicar Vargas, els tribunals es dividien en dues postures. La primera, de **laxitud interpretativa**: si algú intenta una comunicació clandestina, no cal que la llei anomeni el mòbil, perquè no té una altra manera de fer-ho; per tant, la sanció es confirmava. La segona aplicava els principis que redueixen el poder penal: **màxima taxativitat** (si la norma no ho diu, qui jutja no pot afegir la conducta) i **prohibició d'analogia** en perjudici de la persona. Amb aquesta segona postura es revocava la sanció.

Hi havia a més una discussió de fons, la de la **lesivitat**. El criteri perillosista deia que el mòbil facilitava la fuga, l'entrada d'elements perillosos o continuar delinquint amb còmplices de fora. A l'altra banda, Vargas va citar **Mario Juliano**, jutge de Necochea, traspassat, padrí etern de Liberté, que ja el 2013 va respondre amb la lògica de l'absurd. El que va projectar a la diapositiva:

> *«L'ús de conceptes genèrics i imprecisos per al retret (comunicacions clandestines) ocasiona trencaments lògics en el sistema. En efecte, amb la mateixa intenció [...] haurien d'eliminar-se les línies telefòniques fixes que existeixen a cada pavelló [...], haurien de prohibir-se la correspondència privada i les visites generals i íntimes o imposar-se el silenci obligatori per evitar converses entre detinguts.»*
>
> — **Mario Juliano**, jutge de Necochea, citat a la classe (T.O.C. núm. 1 de Necochea, 23/12/2013)

Si tenir un mòbil fos perillós, va resumir Vargas, caldria treure'l a tothom, dins i fora. I estar en una presó no deroga la igualtat ni la condició de persona.

La pandèmia: sense visites, i l'hàbeas corpus per Batán

El decret 297/2020 va imposar l'aïllament obligatori des del 20 de març de 2020, i no distingia entre els qui eren lliures i els qui eren en una presó. Les conseqüències van ser immediates: les famílies van deixar de poder visitar i els qui gaudien de sortides transitòries o semidetenció ja no van poder sortir. Primer hi va haver reclamacions individuals, per via dels defensors; després es van sumar organismes de drets humans com la Comisión Provincial por la Memoria, i els plantejaments van passar a ser col·lectius. Es resolien pel jutge de torn, de manera que els criteris variaven segons el departament judicial.

El cas que Vargas va portar al territori va ser l'**hàbeas corpus col·lectiu de la Comisión Provincial por la Memoria pel Complex Penitenciari Batán**, que el 27 de març de 2020 va resoldre el jutge Galarreta, present aquell divendres al saló. Els seus fonaments: que la presó no priva d'altres drets que el de la llibertat

(com ja havia dit la Cort Suprema a «Dessy»); que el principi de legalitat regeix també en l'execució de la pena; i que, per tant, l'ús del mòbil és una **conducta atípica**. Va citar també la Cort Interamericana (Almonacid Arellano vs. Xile): l'Estat no només ha de remoure normes que obstaculitzin un dret, també les pràctiques. I el mòbil, va explicar, encaixava a més en la protecció diferenciada de les persones en situació de vulnerabilitat. La resolució va permetre l'ús i va encomanar la prefectura i la direcció del complex fins que hi hagués un protocol.

Tres dies després: Cassació i el protocol bonaerenc

Només tres dies més tard, el Tribunal de Cassació Penal de la província (Sala II, causa 100.145, «Detenidos alojados en la U.P. n.° 9 de La Plata s/ hábeas corpus colectivo») va resoldre en el mateix sentit, amb el vot del doctor **Víctor Violini**, que va reprendre els arguments de Galarreta:

> *«La privació de llibertat no implica —ni pot implicar— la retallada d'altres drets bàsics, com els relatius a l'alimentació, salut, educació, assistència i manteniment dels vincles familiars.»*
>
> — **Vot del Dr. Víctor Violini**, citat a la diapositiva

Cassació va encarregar al Ministeri de Justícia un **protocol**, que continua vigent. Vargas el va resumir: té tres objectius (el contacte amb familiars i afectes, el desenvolupament educatiu i cultural, i l'accés a informació sobre la situació processal); el mòbil s'usa només al lloc d'allotjament, a qualsevol hora, sense memòria extraïble, sense xarxes socials (només WhatsApp). I porta una cosa que, va dir, avui no s'està mirant en el debat: per a qui va cometre delictes a través de xarxes socials o de dispositius electrònics, el Ministeri pot reglamentar l'ús o fins i tot treure'l. No és un ús sense control.

La pregunta de 2021: es van cometre més delictes?

Vargas va explicar que la seva recerca va néixer a l'especialització en Dret Penal de la Universidad Nacional de Mar del Plata, a la matèria de Criminologia, el juny de 2021. El treball es diu *«¡Cuidado, tiene un celular!»* («Compte, té un mòbil!») i la seva pregunta era només una: si l'autorització durant la pandèmia havia augmentat els delictes comesos amb mòbils. Va explicar com la va anar acotant per poder fer-la sola: adults condemnats i processats, sense règim penal juvenil; només el Departament Judicial Mar del Plata i el Complex Batán; sense el fur federal; i quatre delictes que es poden cometre amb un mòbil: grooming, amenaces, extorsió i estafa.

Primer va anar a les estadístiques oficials, les de la Procuració General i la Fiscalia General Departamental. Les diapositives mostren, per als quatre delictes,

els nombres de dos períodes (del 20/3 al 25/6 de 2019 i del mateix tram de 2020):

Delicte	2019	2020
Grooming (art. 131)	15	12
Amenaces simples i agreujades	1.383	776
Extorsió (art. 168)	75	16
Estafa (art. 172)	225	157

Però aquell quadre, va aclarir, tenia un obstacle que gairebé la fa llençar la tovallola: **no permet saber quants d'aquests delictes es van cometre des de la presó**. Va preguntar als fiscals i li van dir que per saber-ho caldria revisar causa per causa. Llavors va canviar la pregunta: com s'assabenta el Servei Penitenciari que es comet un delicte amb un mòbil? Resposta de la prefectura del complex: per una ordre d'entrada i registre o perquè intervé el fiscal per urgència. Llavors va comptar les entrades i registres d'un any abans de la pandèmia contra el primer any de pandèmia. El resultat:

- Del 20/3/2019 al 19/3/2020, **cap** entrada i registre.
- Del 20/3/2020 al 20/3/2021, **dues**: una per infracció a la llei 23.737, una altra per extorsió.

«Un nombre irrisori», va dir: no hi va haver una massivitat de delictes durant aquell període. I al director del complex li va preguntar com veia la convivència. Vargas va explicar que li va respondre que el mòbil havia confluït en la **pacificació**: abans hi havia un mercat negre i baralles per qui tenia un aparell i qui li'l robava, i aquelles baralles acabaven en sancions. Va afegir que, segons el director, el mòbil havia permès a algunes persones acabar la primària i la secundària, i fins i tot practicar el seu culte evangèlic.

Avui: deu projectes i tres eixos

Cinc anys després, la discussió va tornar. Segons un informe de la Comisión Provincial por la Memoria, hi ha **deu projectes legislatius** per regular o restringir els mòbils a les presons; Vargas va poder analitzar-ne set. Va proposar mirar-los amb el principi de **progressivitat** dels drets humans (no tornar enrere) i des de tres eixos:

- **Ordenament jurídic.** Dels set, només dos deroguen el protocol. Però el protocol no va néixer d'una llei sinó d'una sentència de Cassació, que va encomanar el seu disseny al Servei Penitenciari. La seva pregunta, que va

deixar oberta: cal derogar-lo i passar pel Congrés provincial, o el Servei podria fixar nous requisits?

- **Iter criminis** (el camí cap al delicte). Alguns projectes prohibeixen no només el mòbil sinó el xip, el router i qualsevol dispositiu relacionat. Això reobriria una discussió que s'havia acabat quan es van autoritzar els mòbils: si tenir un xip és un acte preparatori o ja principi d'execució. Vargas va advertir que podria desfermar una «inflació» de litigiositat per qüestions que havien deixat de litigar-se.
- **Règim progressiu.** Un projecte converteix tenir un xip o un router en **falta greu**, i obliga el jutge d'execució a considerar-la quan analitza un règim obert, una llibertat assistida o una sortida transitòria. A qui ja té vedats alguns instituts per la llei, li'n queden molt pocs; amb aquesta falta li'n quedarien encara menys.

> *«No tenim dades estadístiques que ens permetin concloure si hi ha un augment més gran de la comissió de delictes per l'ús de mòbils.»*
>
> — **Telma Verónica Vargas**, sobre els arguments dels projectes de llei

Vargas va aclarir que no tot li sembla malament: hi ha propostes «més racionals», com prohibir el mòbil només a qui té condemna ferma per grooming, una prevenció especial acotada a aquest delicte.

Els bons usos: estudiar, i parlar amb els fills i les filles

Abans de donar la paraula, Vargas va demanar que el debat no es quedi només amb els mals exemples. Va presentar **Lino**, exalumne seu: va cursar tres anys seguits el taller de litigació i judici per jurats estant en una presó i avui és en llibertat condicional. Va explicar per a què serveix el mòbil a qui estudia: moltes vegades no hi ha material en paper, i si a la carrera no van tots els professors a la unitat, l'estudiant ha de fer examen lliure, i fer examen lliure exigeix un trasllat que avui gairebé mai s'autoritza. El primer any del taller, va explicar, Lino era l'únic connectat; el segon, a través del seu mòbil es connectaven tres persones més. «És un dels assoliments com a docent», va dir: arribar a unitats penals amb tecnologia.

La devolució del jutge Juan Galarreta

Galarreta va començar agraint a Vargas una visió completa del que va significar l'ús del mòbil. Va recordar Mario Juliano, a qui va anomenar «disruptiu», i va explicar una experiència de 2010: en un congrés de jutges i funcionaris d'execució penal a San Juan, Juliano va preguntar què passaria si, per la mateixa lògica perillosista, se suprimís el mòbil fora, on es comet la major part dels

delictes. «Aquesta lògica irracional és el que hem de superar», va resumir Galarreta. I va ser clar sobre quina no és la resposta:

> *«La resposta no ha de ser la supressió dels drets, com si això màgicament evités o previngués la comissió de delictes.»*
>
> — **Juan Galarreta**, jutge d'execució

Va portar dues dades. Una, un informe de la Comisión Provincial por la Memoria que va seguir la metodologia de Vargas entre març de 2025 i març de 2026: **306 entrades i registres** vinculats amb mòbils en una població d'unes 64.000 o 65.000 persones en situació de presó a la província. L'altra, que des que existeixen el control i el protocol es van reduir els delictes dins de les unitats i va millorar la possibilitat d'investigar-los, perquè amb un mòbil registrat qui investiga identifica ràpid els qui hi van estar involucrats. I va plantejar que el mòbil assegura tres coses: el contacte familiar (cosa que, va recordar, la Cort Interamericana ja va assenyalar en condemnar l'Argentina), el contacte amb l'educació i la cultura, i el contacte amb la defensa. Sobre això últim va explicar que alguns defensors li retreuen haver-lo autoritzat perquè «ara em truquen tots els dies», i que els respon que posin un dia d'atenció i l'administrin, però que això no pot anar en detriment de qui necessita assessorament legal.

Va acabar amb una petició: que les persones en situació de presó donin la seva opinió, perquè és un insum que necessiten els jutges, els advocats, els legisladors i les autoritats de l'Executiu, tant si el protocol continua com si es regula per una norma de més jerarquia.

La ronda d'aportacions

Van respondre persones des del saló i des de diverses unitats penals. Això és el que van dir:

- **Cristian**, des del saló, va assenyalar una asimetria: quan una estafa es comet des de la presó «posen el crit al cel» i quan es comet al carrer és un delicte més, tot i que se'n cometen molts més fora. Va demanar regular i controlar, no treure. Va explicar que ell mai no havia trepitjat una presó i que, abans d'arribar-hi, havia sentit que el mòbil havia «aplanat» les baralles; ara ho va veure: ja no es barallen per avorriment, la gent mira una pel·lícula o parla amb la família.
- **Xavier «Pampa» Aguirreal**, president de la Cooperativa Liberté, va proposar que el control ja existeix: el mòbil entra registrat per la visita, i si es garanteix que tots els mòbils tinguin l'IMEI registrat a l'ingrés, si algú comet un delicte és fàcil de rastrejar. El que ho complica són els mòbils clandestins, que no entren per la visita. I va explicar un episodi propi. El 28

de novembre de 2023, a les 10, Liberté havia sortit a la TV Pública explicant l'informe sobre reincidència zero; aquella mateixa tarda, segons va relatar, una comissió del Servei Penitenciari va aplicar una sanció per «connexions clandestines amb la TV Pública» i va segrestar 20 ordinadors i les càmeres de seguretat. El jutjat d'execució va confirmar la sanció, però la Cambra la va revocar perquè s'havia usat el mòbil dins del protocol. Els equips, va dir, no van ser tornats del tot: falten uns deu ordinadors i les càmeres.

- **Esteban**, estudiant de segon any de Dret a la Universidad Nacional de La Plata, connectat des de la Unitat 1 d'Olmos, va explicar que fa gairebé sis anys que és detingut i que va fer el seu primer any de la carrera per Zoom. Va assenyalar que veu diàriament persones que parlen tots els dies amb els seus fills i les seves filles, i que reconeix al mòbil haver fet baixar la violència. Va qualificar d'«extremista» que tenir un xip impedeixi accedir a un institut de llibertat. I va demanar que es busqui la manera que no tingui mòbil qui va cometre un delicte amb ell, «però no les 64.000 persones que som detingudes». Xavier «Pampa» Aguirreal, president de la Cooperativa Liberté, va suggerir una sentència, que va deixar al xat, sobre el dret a comunicar-se per a fins culturals i educatius: en aquest cas, no cal demanar permís a ningú.
- **Lino** va agrair la invitació i va parlar de l'estudi com a sortida: va fer la primària, la secundària i la universitat en context de tancament, va estar detingut tretze anys i li queden vuit mesos de condemna. «Estudieu», va dir, «que és l'eina fonamental per poder tirar endavant», i per animar amb això els fills i la família.
- **Rodríguez**, exalumne de Vargas el 2025 i avui en presó domiciliària després d'estar a la Unitat 26, va proposar que la justícia intervingui abans que se sancioni una llei, per evitar el que va passar amb la 27.375, que va restringir beneficis i va generar decisions contradictòries entre departaments judicials fins que va haver de definir la Cort Suprema. Va demanar també no pensar el mòbil només per a la comunitat universitària: qui fa la primària o treballa també necessita el contacte familiar.

La resposta de Vargas i el control de convencionalitat

Vargas va reprendre dues coses. Del taller virtual: al final del curs es fa un simulacre de judici oral, i encara que no sigui la carrera d'advocacia estricta, a qui és en una presó li serveix per entendre per què existeix cada figura delictiva i per compartir amb persones del medi lliure. I de les afirmacions del tipus «es van fer 500 trucades»: això no vol dir 500 persones trucant; poden ser una o dues. L'anàlisi jurídica, va dir, és una altra: aquest fet impacta en la determinació judicial de la pena d'aquella persona, però no és una estadística.

Galarreta va afegir una explicació sobre el control de convencionalitat. Les lleis les dicta el Congrés, però el Poder Judicial controla, en última instància, que respectin la Constitució, i aquest control sol fer-se en un cas concret; no cal que el demanin les parts. Des d'«Almonacid Arellano» tots els jutges de la regió són, va dir, jutges de la Convenció Americana. I des del cas «Gelman vs. Uruguai», la Cort Interamericana va aclarir que aquest control no és només dels jutges: també el Poder Executiu i el Legislatiu han de revisar, abans de dictar un acte, que no contradigui la Constitució ni la Convenció. Va posar com a exemple una resolució de la prefectura del Servei Penitenciari sobre el procediment disciplinari.

El que va escriure el xat

Per Zoom, el xat es va omplir de salutacions des de La Rioja, Chaco, Corrientes, Entre Ríos, Tucumán, Florencio Varela, Castelar i Uruguai, i des de les unitats 1, 24, 25 i 43. Hi va haver problemes d'àudio al començament i una connexió que es va tallar més tard. Vargas va llegir alguns missatges abans de tancar. Analía Acevedo va recordar que, per a qui té defensors particulars, el mòbil els permet organitzar la defensa amb fotos de l'expedient. Una altra persona va escriure que gràcies a la tecnologia avui treballa com a agent de vinculació jurídica i gestió administrativa. Algú va explicar que al SPF «els mòbils els fan entrar els del mateix servei i també te'ls venen». I una participant des d'Uruguai va explicar que allà el mòbil està prohibit, llevat de qui per la seva conducta surt a treballar a l'hort o a la jardineria.

Tancament: per què els enClaves són presencials

Qui va tancar la jornada per Liberté va agrair a Vargas, al jutge i a Márquez i va explicar d'on surten els enClaves. Liberté té diplomatures, laboratoris i altres formacions que es fan per Zoom, però, va explicar, un dia es van preguntar per què les xerrades es fan a la Universidad de Mar del Plata o al Col·legi d'Advocats, on ells no poden anar. D'aquí l'enClave: que la persona experta vingui al saló. Depèn de la seva voluntat, del seu temps i de les seves ganes.

> *«Nosaltres avui aquí estem veient aquesta xerrada de manera presencial i no per Zoom. Aquest és l'objectiu de l'enClave.»*
>
> — Al tancament de l'enClave, per Liberté

Vargas, entre rialles, es va oferir a tornar amb litigació i judici per jurats. Va quedar gravat.

QUI VA FER LA CLASSE

Telma Verónica Vargas és advocada per la Universidad Nacional de La Plata, especialista en Dret Penal i diplomada en Dret Processal Penal per la Universidad Nacional de Mar del Plata, i docent integrant de l'Observatori de Litigació Penal i Judici per Jurats de la UNLP. Va dir que el seu treball de 2021 està publicat i que el deixava a Diana Márquez per compartir-lo.

QUI VA ACOMPANYAR

Des de la Universitat Liberté: **Diana Márquez**, secretària del Consell d'Administració de la Cooperativa Liberté; el jutge d'execució **Juan Galarreta**; **Analía Acevedo**, coordinadora del Voluntariat per a la Integració Social; i **Ricardo Augman**, tresorer de la Cooperativa Liberté, per Zoom. L'enClave va quedar gravat: youtu.be/MnfuOlMymY0.

CÓMO CITAR

Cooperativa Liberté. (2026). Mòbils a les presons: reptes actuals. La classe de Telma Verónica Vargas a l'enClave Libre. Cátedra Libre, Universidad Liberté. https://cooperativaliberte.coop/ca/noticias/catedra-libre-celulares-en-carceles-desafios-actuales

Cátedra Libre publica la versión escrita y completa de las clases de la Universidad Liberté, abierta a toda la comunidad. Versión online: https://cooperativaliberte.coop/ca/noticias/catedra-libre-celulares-en-carceles-desafios-actuales